

บทวิจารณ์หนังสือ ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน

กฤษฎา แจ้งจิต

Kridsada Jangjit

นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Students in social studies, Thepsatri Rajabhat University

Corresponding Author: kridsadajangjit@gmail.com

ได้รับบทความ: 11 พฤษภาคม 2562 ปรับปรุงแก้ไข: 10 มิถุนายน 2562 ตอรับตีพิมพ์: 9 กรกฎาคม 2562

ชื่อหนังสือ	:	ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน
ผู้แต่ง	:	อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
จำนวน	:	168 หน้า (ปกอ่อน)
ผู้จัดพิมพ์	:	มติชน, สนพ.
พิมพ์เมื่อ	:	2557
ISBN	:	9789740212607

บทนำ

หนังสือ ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน เขียนโดยศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนต้องการเปิดมุมมองประชาธิปไตยแบบไทยๆ ตั้งแต่โครงสร้างทางการเมืองยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ (สมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์) กับการสถาปนาอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ ไปจนถึงยุคของการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางใหม่ในสังคมสมัยอดีตนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเกิดการปะทะกันระหว่างอุดมการณ์ “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” กับ “ประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญแก่เสียงข้างมาก” และความเคลื่อนไหวของ “คนในชนบท” ที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในยุคปัจจุบันจากโครงสร้างอำนาจของสังคมที่เหลื่อมล้ำ และอธิบายถึงความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองทุกวันนี้ที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะกำหนดจุดยืนทางประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจนและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย

สรุปเนื้อหาสำคัญของเนื้อหา

เนื้อหาภายในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อหลัก ซึ่งในแต่ละหัวข้อมีประเด็นย่อยที่มีความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป โดยหนังสือมีเนื้อหาประกอบด้วย

หัวข้อที่ 1 เรื่อง โครงสร้างการเมือง “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในช่วงของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่ถือได้ว่าไร้เสถียรภาพทางการเมืองอย่างรุนแรงครั้งหนึ่ง ทำให้ต้องมีการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองขึ้นมาใหม่ ซึ่งในตอนนั้นผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างเสถียรภาพก็คือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เสถียรภาพทางการเมืองคือการเมืองที่ถูกจัดให้เป็นระเบียบโดยกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งต้องมีข้อตกลงทางการเมืองที่จะทำให้กลุ่มอำนาจทุกกลุ่มในสังคมยอมรับข้อตกลงนั้น แล้วได้เกิดการประสานกันระหว่างกลุ่มการเมืองกับกลุ่มอำนาจเศรษฐกิจ เพราะกลุ่มอำนาจเศรษฐกิจก็ได้รับผลกระทบจากการไร้เสถียรภาพทางการเมืองด้วยเช่นกัน ดังนั้นกลุ่มอำนาจเศรษฐกิจก็จะสนับสนุนกลุ่มการเมืองที่จะสามารถสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นเช่นกัน

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีการประสานอำนาจหลายฝ่ายเข้าด้วยกัน ได้แก่ ระบบราชการ/กองทัพ รวมถึงการแบ่งปันอำนาจบางส่วนให้แก่ธุรกิจและพรรคการเมืองด้วย เห็นได้จากการดึงพรรคการเมืองเข้ามาอยู่ในการควบคุมของตน และการกระจายเวียนตำแหน่งรัฐมนตรีที่มาจากกลุ่มต่างๆ ระบบของอำนาจที่ต้องประสานกันระหว่างหลายฝ่ายทั้งระบบราชการ/กองทัพ กลุ่มอำนาจเศรษฐกิจ และกลุ่มการเมือง โดยมีคนกลางคือ พลเอกเปรมที่สามารถใช้ระบบราชการควบคุมกลุ่มอื่นๆ ได้จึงเรียกกันว่า ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ

เสถียรภาพทางการเมืองที่ต้องแบ่งสรรอำนาจให้แก่หลายฝ่ายเป็นเรื่องที่ยากลำบาก พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จึงต้องรักษาเสถียรภาพทางการเมือง ด้วยการนำสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นแกนหลักของโครงสร้างทางการเมืองที่สร้างขึ้น ทำให้มีฐานอำนาจที่มั่นคงและมีความชอบธรรม โดยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ส่งเสริมบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนาชนบทผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การดึงคุณนักธุรกิจเข้ามาอยู่ในโครงสร้างระบอบเกียรติยศของสถาบันพระมหากษัตริย์ ผ่านการสถาปนาเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ที่

จะพระราชทานให้แก่ผู้ทำประโยชน์แก่ประเทศเป็นการเฉพาะ การขยายอิทธิพลเข้ามาในระบบการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ผ่านโครงการและการสร้างถาวรวัตถุเพื่อเฉลิมฉลองสถาบันพระมหากษัตริย์ การสร้างฐานอำนาจในระบบทหารที่แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดของสถาบันพระมหากษัตริย์กับกองทัพ และการนำไปเชื่อมโยงกับความเป็นไทยที่ไม่มีความเสมอภาคระหว่างคนในสังคม คือ ผู้น้อยต้องเชื่อฟังและซื่อสัตย์ต่อผู้ใหญ่ ต้องรู้ที่ต่ำที่สูง ทำให้เกิดความคิดที่ต้องจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีอุดมการณ์ที่ว่า สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่สูงสุดในการตัดสินข้อพิพาททางการเมือง การตัดสินใจของพระมหากษัตริย์ย่อมอยู่เหนือการเมือง เพราะวางตนเป็นกลางจึงตัดสินเพื่อประชาชนทุกหมู่เหล่า

การรักษาเสถียรภาพทางการเมืองแบบนี้เป็นการตั้งสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างเด่นชัดมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นการปลูกฝังด้านอุดมการณ์ที่เชื่อว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดทางการเมือง ทำให้การรักษาเสถียรภาพลักษณะดังกล่าวกลับเป็นการผลกระทบให้สถาบันพระมหากษัตริย์ที่ไม่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งทำให้คนในสังคมไทยต่างรับรู้ร่วมกันว่าพระมหากษัตริย์ไทยเป็นผู้สร้างเสถียรภาพและความมั่นคงแก่ประเทศ และได้รับการตอกย้ำและเน้นความสำคัญผ่านสื่อต่างๆ ทุกรูปแบบ ซึ่งคน “ชนชั้นกลาง” ที่โตในช่วงทศวรรษ 2500 ได้ซึมซับความคิดหรืออุดมการณ์เช่นนี้เป็นอย่างมาก

ผลของเสถียรภาพทางการเมืองเชิงแบ่งส่วนอำนาจนี้คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ทำให้คนชนชั้นกลางขยายตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากมีการขยายตัวทางการลงทุนของกลุ่มคนจีนที่ตัดสินใจอาศัยอยู่ในเมืองไทยอย่างถาวร ลูกหลานคนจีนที่เติบโตในสังคมไทยช่วงทศวรรษ 2500 ในขณะนั้นมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างดีมาโดยตลอด คนกลุ่มนี้จึงสามารถที่จะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนได้อย่างมั่นคง และพอใจกับเสถียรภาพทางการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ โดยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างสูง เพราะรับรู้และสำนึกว่าเสถียรภาพทางการเมืองเกิดขึ้นได้เพราะบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ และคนชนชั้นกลางกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ก่อนคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น มีโทรทัศน์ก่อนคนกลุ่มอื่นที่ทำให้รับรู้การเห็นพระมหากษัตริย์ทรงงานเพื่อประชาชน สิ่งเหล่านี้ฝังลึกลงไปในระบบอารมณ์ของคนกลุ่มนี้

ในทัศนะของผู้วิจารณ์อาจสรุปได้ว่า การสร้างโครงสร้างทางการเมืองสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ เป็นการแบ่งส่วนอำนาจผลประโยชน์ทางการเมืองให้กับกลุ่มชนชั้นนำระหว่างราชการ/พรรคการเมือง กองทัพ และกลุ่มอำนาจเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง โดยมีคนกลางคือ พลเอกเปรมเป็นผู้ควบคุม แล้วนำสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นแกนหลักของโครงสร้างทางการเมืองนี้เพื่อให้เกิดความชอบธรรมและมั่นคง จึงทำให้เกิดความคิดที่ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจสูงสุดและสร้างเสถียรภาพทางการเมือง

หัวข้อที่ 2 เรื่อง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมการเมืองในทศวรรษ 2540 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 เป็นสิ่งสำคัญที่ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจเดิม ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ขึ้นในสังคมที่อยู่นอกโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองลักษณะเดิม ที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับความเหลื่อมล้ำที่เคยเกิดขึ้นกับชีวิตของพวกเขาซึ่งก็คือกลุ่มคนในชนบท

การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจทำให้การเชื่อมกันระหว่างระบบราชการกับกลุ่มนักธุรกิจสันคลอนไม่มั่นคง อย่างที่กล่าวมาในบทที่แล้วว่ากลุ่มอำนาจเศรษฐกิจจะสนับสนุนกลุ่มการเมืองที่สามารถสร้างเสถียรภาพได้ แต่เมื่อเกิดวิกฤตเช่นนี้ขึ้นทำให้กลุ่มอำนาจเศรษฐกิจเสื่อมศรัทธาในระบบราชการ ทำให้กลุ่มทุนอื่นๆ เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นเนื่องจากกลุ่มทุนการเงินเดิมไม่มั่นคง แล้วเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้พรรคการเมืองที่เป็นกลุ่มทุนใหม่ขึ้นมาเป็นรัฐบาล ด้วยเสียงข้างมากและกลายเป็นอำนาจใหม่ที่โดดเด่น และในช่วงเวลาที่มีการพังทลายทางเศรษฐกิจได้เปิดโอกาสให้ธุรกิจการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร (Non-bank) ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างจากธนาคารพาณิชย์เดิม มุ่งจับลูกค้าประชาชนที่มีรายได้ไม่มากนักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจบัตรเครดิต ซึ่งความเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อประชาชนกลุ่มที่เรียกกันว่า “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ส่งผลต่อระบบอารมณ์ความรู้สึกของประชาชนจำนวนมาก จากเดิมที่ไม่เคยเข้าถึงแหล่งทุนการเงินได้สะดวกเท่านี้มาก่อน

รัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีความชอบธรรมอย่างเต็มที่ที่สามารถชนะการเลือกตั้งได้ จึงไม่ต้องประสานและแบ่งสันผลประโยชน์กับกลุ่มอำนาจเดิม และได้มีการดำเนินงานทางเศรษฐกิจและการเมืองที่แตกต่างออกไปจากเดิมที่มีมาตั้งแต่ทศวรรษ 2520 หรือจะเรียกให้เข้าใจได้ง่ายก็คือ รัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ไม่ปฏิบัติตามรูปแบบการเมืองที่ถูกสร้างมาในสมัยของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์นั่นเอง ก่อให้เกิดความระส่ำระสายต่อระบอบประชาธิปไตยครั้งใบที่ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เมื่อเริ่มเกิดความขัดแย้งขึ้นรัฐบาลจึงเน้นการดำเนินนโยบายประชานิยมเพื่อให้ชนชั้นกลางระดับล่างพึงพอใจมากขึ้น อย่างการสร้างนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค เป็นต้น ได้สร้างความนิยมต่อพันตำรวจโท ดร. ทักษิณเป็นอย่างมากในชนชั้นกลางระดับล่าง

เมื่ออำนาจการตัดสินใจทางการเมืองทั้งหมดไปรวมอยู่ที่นายกรัฐมนตรี ได้ส่งผลกระทบต่อระบบอารมณ์ความรู้สึกของคนชนชั้นกลางที่โตมาในระบอบประชาธิปไตยครั้งใบ ซึ่งชนชั้นกลางได้ประโยชน์โดยตรงจากเสถียรภาพทางการเมืองนี้ และจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 2540 คนกลุ่มนี้จึงกลายมาเป็นฐานพลังที่สำคัญในการสนับสนุนการรัฐประหารรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยครั้งใบไว้

ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงเลือกต่อสู้กับรัฐบาล ด้วยวิธีการดิงแกนหลักของระบอบประชาธิปไตยครั้งใบ อันได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวพันด้วย เช่น การยกเรื่องการก้าวล่วงอำนาจของพระมหากษัตริย์ขึ้นมาเป็นเหตุผลในการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล ซึ่งการต่อต้านนี้สามารถเอาชนะรัฐบาลได้ไม่ยาก แต่เพราะมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และระบบอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในชนบทที่มีต่อพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตรจึงออกมาสนับสนุนจนเกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้น

ชนบทไทยเพิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเด่นชัดในทศวรรษ 2550 ที่คนในชนบทจำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและกว้างขวาง ทำให้เกิดความต้องการที่จะเข้าใจคนชนบทมากขึ้น จึงมีการศึกษาความเปลี่ยนแปลงในชนบทที่เน้นคุณลักษณะของกลุ่มคนเสื้อแดง มากกว่าที่จะทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดคนเสื้อแดงขึ้นมา การวิเคราะห์และอธิบายในแง่ที่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกเน้นที่ลักษณะร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านที่เป็นคนเสื้อแดง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งวิเคราะห์ว่าคนเสื้อแดงประกอบด้วยคนต่างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ใช่เพียงเป็นกลุ่มคนยากจนอย่างเดียว

ผู้เขียนได้อธิบายว่าชนชั้นนำและชนชั้นกลางรับรู้และเข้าใจว่า ผู้คนในชนบทล้วนแล้วแต่ทำการเกษตร เป็นสังคมชาวนาที่มีความเอื้อเฟื้อต่อกันมีความสงบเสงี่ยมเจียมตัวยอมรับความสัมพันธ์แนวดิ่งในเชิงผู้ใหญ่-ผู้น้อย และยอมรับอำนาจของผู้ปกครองโดยไม่มีปากเสียง และการขยายตัวของการผลิตนอกภาคเกษตรกรรมเป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในชนบท คือ ภาวะเศรษฐกิจล่มสลายในปี พ.ศ. 2540 วิฤตการณ์นี้กลับเป็นโอกาสของชาวชนบท เพราะเมื่อกลุ่มทุนธนาคารพาณิชย์ของไทยประสบปัญหา ก็เป็นการเปิดช่องให้แก่บริษัทการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร ทำให้คนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้นอย่างทีกล่าวนำในบทที่แล้ว ทำให้กลุ่มคนที่ตกงานกลับมาสร้างงานในชุมชนของตน และได้สร้างสรรค์งานการผลิตไม่เป็นทางการขึ้น

เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นในชนบทอย่างมาก การแก้ไขปัญหาความยากจนและการเลื่อนสถานภาพของตนจึงขึ้นอยู่กับการทำงานนอกภาคการเกษตร การขยายตัวของการทำงานนอกภาคการเกษตรจึงเพิ่มมากขึ้น การเข้าสู่ภาคการผลิตอย่างไม่เป็นทางการของชาวชนบท สามารถสร้างระบบอุปถัมภ์แบบใหม่กับคนในชุมชนผ่านการจ้างงานได้ ระบบอุปถัมภ์แบบใหม่ในชนบทนี้มีผลต่อการเมืองระดับจังหวัดและระดับชาติด้วย เพราะผู้อุปถัมภ์ใหม่ในชุมชนสามารถระดมคนออกมาเคลื่อนไหวและมีผลต่อการได้รับคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง ซึ่งชนชั้นนำและกลุ่มคนชนชั้นกลางไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทนี้

ในทัศนะของผู้วิจารณ์อาจสรุปได้ว่า โครงสร้างทางการเมืองนั้นเปลี่ยนไปเพราะสภาวะวิฤตเศรษฐกิจ 2540 ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มทุนใหม่ที่โดดเด่นและได้กลายมาเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ คือ รัฐบาลของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งรัฐบาลมีการดำเนินงานทางเศรษฐกิจและการเมืองที่แตกต่างไปจากก่อนหน้านี้ที่มีการแบ่งสัณอำนาจกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำเดิม ความเปลี่ยนแปลงนี้มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของคนชนชั้นกลางที่คุ้นชิน และได้ประโยชน์จากระบบประชาธิปไตยครึ่งใบ ทำให้มีการต่อต้านรัฐบาลของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร โดยนำแกนหลักของระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบมาเกี่ยวข้อง นั่นก็คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ยังเน้นนโยบายประชานิยมที่ส่งผลต่อความคิดความรู้สึกของคนชนบทอย่างมาก และวิฤตเศรษฐกิจ 2540 ยังทำให้เกิดกลุ่มทุนใหม่ที่ส่งผลต่อคนชนบท อย่างการทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น ทำให้สามารถที่จะเลื่อนสถานภาพของตนได้ผ่านการทำงานนอกภาคการเกษตร ซึ่งสร้างความนิยมในตัวของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตรเป็นอย่างมาก

หัวข้อที่ 3 เรื่อง พัฒนาการการเคลื่อนไหวของประชาชน ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่เหลื่อมล้ำ การเคลื่อนไหวของประชาชนที่ออกมาเรียกร้อง มีความแตกต่างจากเดิมในเรื่องของความไม่เสมอภาค ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระบบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดนี้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เพื่อที่จะให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระบบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้คน จึงแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น

ประเด็นที่หนึ่ง การเคลื่อนไหวภายใต้มันโนทัศน์วัฒนธรรมชุมชน เป็นการเคลื่อนไหวในช่วงที่ชาวบ้านกำลังต่อสู้อยู่กับการแย่งชิงและเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรจากรัฐและทุน ชาวบ้านจึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากนักพัฒนาเอกชนที่มีเครือข่ายร่วมกับนักวิชาการและสื่อในการต่อสู้และต่อรองกับอำนาจทุนและรัฐ เมื่อสามารถต่อสู้หรือต่อรองจนทำให้ทุนและรัฐไม่กล้าเข้ามายึดหรือเปลี่ยนการใช้ทรัพยากรแล้ว ชาวบ้านเองก็จะไม่ขอความช่วยเหลือจากนักพัฒนาเอกชนและเครือข่ายอีกต่อไป

แม้ว่าการต่อรองหรือการคัดค้านรัฐจะประสบผลสำเร็จบ้างไม่ประสบผลสำเร็จบ้าง แต่ก็เป็นการเรียกร้องในนามของพลเมืองที่ดี ที่ทำให้คนในแต่ละชุมชนที่ไม่เคยเข้าร่วมเรียกร้องประเด็นใดๆ เลยสามารถที่จะมองเห็นว่าชาวบ้านธรรมดาที่มีสิทธิและมีอำนาจระดับหนึ่ง ในการจัดความสัมพันธ์กับรัฐในรูปแบบที่ไม่ใช่เพียงแค่ผู้รับความเมตตาจากรัฐเท่านั้น

วัฒนธรรมชุมชนถูกปัญญาชนของชนชั้นนำผนวกให้กลายเป็นโครงการทางการเมืองที่ต้องการจะสร้างสังคมชนบทให้เป็นไปตามอย่างที่ต้องการ และได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งขัดแย้งกับวิถีของคนจำนวนมากที่กำลังมุ่งสู่การเปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้น ด้วยการปลูกพืชเพื่อขายและการทำงานนอกภาคการเกษตรเพื่อเลื่อนฐานะของตน ในยุคพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร มีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชนบทด้วยนโยบายประชานิยมจึงทำให้คนในชนบทพึงพอใจนโยบายนี้ กล่าวได้ว่าชาวชนบทต้องการที่จะเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตน ซึ่งขัดแย้งกับชนชั้นนำที่ต้องการให้ชาวชนบทอยู่ในวิถีแห่งความพอเพียงซึ่งเป็นสิ่งที่สวนทางกันอย่างชัดเจน

ประเด็นที่สอง ผลของความเปลี่ยนแปลงในชนบทกับการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางใหม่และบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทย ผู้เขียนได้อธิบายไว้ว่าคนที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่เน้นการขาย ต้องมีทักษะส่วนตัวหรือความสามารถเฉพาะตัว ทำให้เห็นความสามารถส่วนตัวสูงมากกว่าที่จะทำงานรวมกลุ่มกันแบบเดิม การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่นี้ทำให้พวกเขามองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจและชีวิตของตนเองกับคนอื่น ๆ ในสังคมมากขึ้น คือ เห็นความสำคัญในความเท่าเทียมกันในฐานะพลเมืองที่ทำงานในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งแต่ละคนยังคงต้องแบกรับความเสี่ยงในการประกอบการหรือความเสี่ยงในการดำรงชีวิต เช่น เรื่องสุขภาพ พวกเขาต้องแบกรับความเสี่ยงในทุกๆ ด้านด้วยตนเอง แต่ข้าราชการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในเรื่องนี้สูงมาก

พวกเขาก็ต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยรับภาระความเสี่ยงนี้ในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมกัน การแบกรับความเสี่ยงด้วยตัวเองเช่นนี้ได้กลายเป็นแรงผลักดันที่สำคัญทำให้คนจำนวนมากก้าวเข้ามาสู่การเคลื่อนไหวทางการเมือง ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเหล่านี้ทำให้สังคมไทยที่เคยยอมรับกับความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ไม่สามารถที่จะยอมรับและอยู่กับความไม่เท่าเทียมกันได้อีกต่อไป

การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางใหม่และบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทย ผู้เขียนได้อธิบายว่าคนชั้นกลางกลุ่มใหม่อยู่ในช่วงทศวรรษ 2510 เป็นแรงงานระดับล่างที่เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือตัวเมืองใหญ่ๆ ในช่วงที่ว่างจากการเพาะปลูก ต่อมาพวกเขาได้พบว่างานนอกภาคการเกษตรเป็นหนทางเดียวในการเลื่อนชนชั้นหรือการเปลี่ยนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของตน ในการดำเนินชีวิตนอกภาคเกษตรของชนชั้นกลางกลุ่มใหม่มีความเสี่ยงอย่างที่เคยได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ เพราะพวกเขาไม่สามารถที่จะคาดการณ์ได้ว่าการค้าในแต่ละวันจะดีหรือเลวอย่างไรจึงก่อให้เกิดความตึงเครียด

ในช่วงทศวรรษ 2540 นโยบายการขยายตัวของรัฐทางด้านการบริการได้ทำให้คนกลุ่มนี้รู้สึกว่ามันมีหลังพิงหรือสิ่งที่ช่วยสนับสนุนตนที่จะต่อสู้กับความเสี่ยง เช่น การเปิดธนาคารออมสินให้สินเชื่อแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้สะดวก รวมทั้งการรักษาพยาบาลจากนโยบาย 30 บาท รักษาทุกโรคที่ทำให้พวกเขามีโอกาสได้เข้ารับการรักษาพยาบาลเพิ่มมากขึ้น สิ่งสำคัญของชนชั้นกลางใหม่กลุ่มนี้คือความต้องการการบริการจากรัฐอย่างเสมอภาคเท่านั้นเอง เพราะเมื่อก่อนการบริการของรัฐจะให้อภิสิทธิ์แก่ผู้มีรายได้สูงและเป็นข้าราชการ

นอกจากนี้บทบาทของผู้หญิงยังเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพราะผู้หญิงออกมาทำงานนอกภาคการเกษตรอย่างถาวรมากขึ้น ไม่จะเป็นการรับจ้างหรือการทำงานค้าขาย ทำให้รายได้ของผู้หญิงกลายมาเป็นรายได้หลักของบางครัวเรือน เพราะในช่วงหลัง พ.ศ. 2540 การขยายบทบาทของรัฐในการปล่อยเงินลงสู่พื้นที่ชนบท ได้ทำให้การค้าขายทุกรูปแบบของผู้หญิงชนบทได้รับผลสำเร็จอย่างดี ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ทำให้บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ความเปลี่ยนแปลงนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงในชนบท กลายเป็นผู้ที่กระตือรือร้นทางการเมืองอย่างที่สุด เพราะผู้หญิงเหล่านี้ตระหนักดีว่าชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนจะก้าวหน้าและมั่นคงขึ้นได้ ก็ต้องเข้าไปมีส่วนในการจัดสรรผลประโยชน์ของรัฐ และยังทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางความคิดเรื่องความยุติธรรมและความอยุติธรรมอีกด้วย

ประเด็นที่สาม ความรู้สึกนึกคิดเรื่องความยุติธรรม/อยุติธรรม ภายใต้การเมืองไพร่-อำมาตย์ ผู้เขียนได้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงความคิดในเรื่องความหมายของความยุติธรรม-อยุติธรรมเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทยขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มคนมากขึ้นอย่างที่กำลังกล่าวมาในประเด็นก่อนหน้านี้ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันจากกลไกอำนาจรัฐ เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษาที่ลูกหลานคนรวยได้เรียนในสถานศึกษาที่ดีกว่าลูกหลานคนจน ฯลฯ

ความยุติธรรมในชีวิตประจำวันนี้จึงได้กลายเป็นพื้นฐานทางอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นการสร้างความคิดนามธรรมเรื่อง สองมาตรฐาน ที่ชนชั้นกลางกลุ่มใหม่ยอมรับอย่างมาก ความคิดนามธรรมที่ได้รับการสร้างขึ้นจึงสามารถทำให้คนจำนวนมากที่มีประสบการณ์ร่วมกัน เข้ามามีส่วนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างจริงจัง เช่นเดียวกันกับกลุ่มคนเสื้อแดงที่แกนนำได้สร้างความคิดนามธรรม เพื่อปลุกเร้าผู้คนให้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหว นั่นคือความคิดเรื่องสองมาตรฐานและประกอบด้วยความคิดนามธรรมอีกชุดคือ ไพร่และอำมาตย์ที่สนับสนุนความคิดหลักเรื่องสองมาตรฐาน ซึ่งความคิดไพร่-อำมาตย์ ไม่ได้มีความหมายตรงตามตัวอักษร แต่เพียงจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกความไม่เสมอภาคที่ได้รับจากปฏิบัติการของรัฐ

ประเด็นที่สี่ การเมืองเรื่องความหวัง ผู้เขียนได้อธิบายว่าการเมืองเรื่องความหวัง มีความสัมพันธ์กับระบบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของคนกลุ่มใหม่ โดยเฉพาะนโยบายประชานิยมของรัฐบาลพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร ทำให้เกิดความหวังที่จะเลื่อนชนชั้นหรือเลื่อนสถานะได้ โดยเฉพาะกลุ่มคนทำงานที่เพิ่งออกมาจากภาคการเกษตร และเมื่อความหวังของพวกเขาสูญสลายจึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองขึ้นมา เพราะคนกลุ่มนี้รู้สึกว่าการหากพวกเขาไม่ออกมาเคลื่อนไหวย่อมไม่มีทางที่ระบบการเมือง ที่จะทำให้ความหวังในการเลื่อนสถานะกลายเป็นความจริงขึ้นมาได้

ในทัศนะของผู้วิจารณ์อาจสรุปได้ว่า ชาวชนบทต้องการที่จะเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจของตน จึงต้องเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เป็นงานนอกภาคการเกษตรที่เน้นการขายโดยใช้ความสามารถส่วนตัว ซึ่งทำให้เกิดชนชั้นกลางใหม่ขึ้นมาแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันในฐานะพลเมืองที่ทำงานในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งระบบเศรษฐกิจนี้ประชาชนต้องรับความเสี่ยงในหลายด้าน จึงต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยรับภาระความเสี่ยงในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียมกัน ไม่สองมาตรฐานระหว่างชนชั้นกลางระดับล่างกับชนชั้นนำ

ในช่วงทศวรรษ 2540 รัฐบาลได้ให้บริการกับประชาชนที่เน้นนโยบายประชานิยมซึ่งเป็นความหวังของประชาชน ที่ชนชั้นกลางระดับล่างจะได้รับการสนับสนุนเพื่อลดความเสี่ยงที่ต้องเจอ และการค้าขายของผู้หญิงก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีจึงทำให้ผู้หญิงมีบทบาทขึ้นมา เพราะทำให้รายได้ของผู้หญิงเป็นรายได้หลักของบางครอบครัว ผู้หญิงจึงมีความกระตือรือร้นทางการเมืองอย่างมาก

การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันได้กลายเป็นพื้นฐานทางอารมณ์ที่กระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และเมื่อความหวังในการเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจของตนต้องถูกทำลายลงไป ยิ่งทำให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวมากขึ้น เพื่อเรียกร้องให้ความหวังที่จะช่วยให้การเลื่อนสถานภาพทางเศรษฐกิจของตนกลับคืนมา

สรุปและวิจารณ์

ด้านเนื้อหา เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่อธิบายถึงสาเหตุของการเกิดโครงสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่มีผลต่อระบบอารมณ์ความรู้สึกทางการเมืองของชาวชนบท ที่นำมาซึ่งการปะทะกันของอุดมการณ์ระหว่างประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กับประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญแก่เสียงข้างมาก โดยเนื้อหาภายในเล่มสามารถเรียงลำดับเนื้อหาได้เป็นอย่างดี อธิบายเนื้อหาในแต่ละส่วนได้น่าสนใจเนื้อหา มีความสอดคล้องกันเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจไปถึงที่ละประเด็น

แต่การยกตัวอย่างบางประเด็นในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ยังมีการยกตัวอย่างที่ไม่ชัดเจน ไม่อธิบายขยายความหมายให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจตามที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อออกมาในประเด็นนั้น อย่างเช่น หน้า 66 ย่อหน้าที่ 1 ที่ผู้เขียนหยิบยกเรื่องการก้าวล่วงหรือทำเทียมอำนาจพระมหากษัตริย์ ซึ่งเขียนไว้เพียงเท่านี้ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถจะรู้ได้ว่ามีการก้าวล่วงอำนาจพระมหากษัตริย์อย่างไร เพราะการยกตัวอย่างเพียงเท่านี้อาจจะเป็นการใส่ร้ายเพื่อต้องการทำให้เกิดความเสียหายหรือเกลียดชังแก่ตัวบุคคลนั้นได้

เช่นเดียวกันกับหน้าที่ 76 ย่อหน้าที่ 1 ที่ผู้เขียนอธิบายว่า โครงการทางการเมืองของการสร้าง “วัฒนธรรมชุมชน” ได้แทรกเข้าไปใช้งบประมาณของรัฐผ่านหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข องค์การมหาชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) ซึ่งผู้อ่านไม่สามารถเข้าใจได้ว่าทำไมถึงเข้าไปแทรกในหน่วยงานเหล่านี้ เพราะผู้เขียนไม่ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน

ในหน้าที่ 79 ย่อหน้าที่ 3 ผู้เขียนได้เขียนถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนและตอนล่างที่ทำให้เกิดการขยายตัวของภาคการผลิตอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยที่ว่าเหตุใดผู้เขียนถึงกล่าวเฉพาะภาคเหนือตอนบนและตอนล่างเท่านั้น เหตุใดผู้เขียนถึงไม่อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในทุกๆ ภาค เพื่อให้เข้าใจในภาพรวมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีหลายครั้งที่ผู้เขียนเจาะข้อมูลเพื่อการศึกษาอยู่เพียงในพื้นที่เดียว ซึ่งข้อมูลเพียงบางพื้นที่ไม่สามารถที่จะนำมาอธิบายหรือเป็นเหตุผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาพรวมได้ และผู้เขียนยังได้กล่าวถึงชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง และชนชั้นกลางระดับล่าง ผู้เขียนใช้เกณฑ์ใดในการพิจารณาว่ากลุ่มคนเหล่านั้นอยู่ในชนชั้นใด ซึ่งในประเด็นนี้ยังไม่สามารถอธิบายออกมาได้ชัดเจน

เนื้อหาในเล่มนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการศึกษาเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมชนบทที่เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย เพราะส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาไปที่การเมืองส่วนกลางคือชั้นชนกลางในเมือง เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาการเมืองที่เห็นต่างกับงานเขียนของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ที่เป็นการศึกษาภาคชนบทเพียงบางส่วน เพราะผู้เขียนมองว่าต้องเข้าใจบริบททางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของชาวชนบท จึงจะช่วยให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีผลต่อระบอบประชาธิปไตย

ด้านภาษา หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเชิงแนวความคิดที่เขียนมาจากการศึกษาของผู้เขียน โดยอ้างอิงมาจากเนื้อหาของผู้อื่นบ้างเพื่อที่จะนำมาอธิบายให้ชัดเจน ภาษาที่เขียนมีความเหมาะสมกับผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางด้านการเมืองหรือสนใจทางการเมืองสามารถที่จะอ่านได้เข้าใจ แต่สำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองอาจจะสงสัยหรือไม่เข้าใจในเหตุการณ์ที่อยู่ภายในเนื้อหา ข้อจำกัดด้านเนื้อหาที่ทำให้ในบางครั้งเนื้อหาที่นำมาอธิบายถูกมองข้ามไป แต่ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ด้วยการค้นข้อมูลจากรายการอ้างอิงที่ผู้แต่งได้นำเสนอไว้ในตอนท้ายของแต่ละบท และขนาดตัวหนังสือกับรูปแบบตัวหนังสือมีความเหมาะสมอ่านแล้วสบายตา

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้เหมาะสมกับนิสิตนักศึกษา อาจารย์ หรือบุคคลทั่วไปที่สนใจการเมืองที่ต้องการทราบถึงสาเหตุของการเกิดความขัดแย้ง การเคลื่อนไหวทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงของชนบทที่มีผลต่อการเมือง ซึ่งอธิบายไว้ได้น่าสนใจและเป็นสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับในปัจจุบันอย่างมาก ซึ่งจะช่วยให้มุมมองของผู้อ่านให้เข้าใจอย่างแท้จริงในการมองโครงสร้างการเมืองว่าทำไมถึงมีลักษณะเช่นนี้ และหนังสือเล่มนี้ยังมีความสวยงามในการออกแบบหน้าปก เพราะมีความทันสมัยน่าสนใจชวนให้อ่านอย่างมาก มีขนาดที่พอดีสามารถพกพาไปอ่านได้ในทุกๆ ที่

เอกสารอ้างอิง

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2557). **ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน**. กรุงเทพฯ: มติชน.